

E-ISSN: 3023-820X
Kış 2024 • Winter 2024
Cilt 1 • Volume 1
Sayı 2 • Issue 2

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

Baş Editör
Editor-in-Chief

Esra AKA

Danışma Kurulu
Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet Atilla ŞENTÜRK
(İstinye Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Bülent BAYRAM
(Kırklareli Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Ebru Burcu YILMAZ
(İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin TAŞ
(Aksaray Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Cemalettin YAVUZ
(Trakya Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal YAVUZ
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Doç. Dr. Fettah KUZU
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
(İstanbul Kültür Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Neslihan İlknur KOÇ KESKİN
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Hasan KAPLAN
(Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Akif GÖZİTOK
(Erzurum Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Nimet YILDIRIM
(Atatürk Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Celal VARIŞOĞLU
(Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Sadık ARMUTLU
(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Prof. Dr. Ozan YILMAZ
(Sakarya Üniversitesi)

Doç. Dr. Serkan TÜRKOĞLU
(Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Alan Editörleri

Field Editors

Klasik Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Halk Edebiyatı

Prof. Dr. Canser KARDAŞ
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Yeni Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Türk Dili

Prof. Dr. Ümit HUNUTLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Türk İslâm Edebiyatı

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Yılmaz ÖKSÜZ
(Ege Üniversitesi)

Türkçe Eğitimi

Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Tarih ABD

Prof. Dr. Hidayet KARA
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Sayı Hakemleri Issue Reviewers

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ersen ERSOY
(Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa Sefa ÇAKIR
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Fettah KUZU
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Sedat KARDAŞ
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Şule GÜMÜŞ
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Necip Fazıl DURU
(Ordu Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU
(Artvin Çoruh Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kadriye HOCAOĞLU ALAGÖZ
(Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan ÇAĞLAYAN
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ümran AY SAY
(Marmara Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Songül KARACA
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Hayriye DURKAYA
(Ordu Üniversitesi)

Yazı İşleri Sorumlusu
Managing Editor
Fatma TÜRK

Dil Editörleri
Language Editors
Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE (Türkçe)
Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ (İngilizce)
Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Sıddık ŞAHİN (Farsça)

Musahhihler
Proofreaders
Dilan ADANÇ
Hasan ERGÜLEÇ
Haydar ÖZÇELİK

Son Okuma Sorumluları
Final Proofreaders
İlknur CEVHER
Gizem SERGERDANOĞLU

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj
Cover Design and Layout
Beyza MURAT-ABDUKARIMOV

Yazışma Adresi
Contact
dergiklasikdivan@gmail.com
<https://dergi.klasikdivan.com>

Dibace

Kıymetli Klasik Divan Okurları,

Dil, kültür ve edebiyat incelemelerinin çok daha kıymetli olduğu günümüz çalışmalarına yeni bir soluk getirmeyi amaçlayarak yayıma başlayan *Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 1/2 (KD-UDKEAD 1/2)*, 31 Aralık'ta yayımlanmıştır. Araştırmacıların özgün çalışmalar kaleme aldığı bu sayıda; çift kör hakem değerlendirmesi sonucunda uygun bulunmayanlar elenmiştir. En az iki hakem onayı alan yazılardan beşi *Araştırma Makalesi*, biri *Dijital Beşeri Bilimler Makalesi* ve ikisi *Kitap Tanıtım Yazısı* olmak üzere toplam sekiz yazı yayımlanmıştır. Dergiye yazılarıyla katkıda bulunan değerli araştırmacılara ve tüm yoğunluklarına rağmen hakemlik teklifimizi geri çevirmeyip titizlikle yazıları inceleyen kıymetli hakem kuruluna ve derginin yayın ekibine teşekkür ederiz. *KD-UDKEAD*'ın alanında nitelikli ve özgün makalelerle uzun soluklu olmasını temenni ediyoruz.

Saygılarımızla.

Baş Editör
Esra AKA

Makale göndermek için ilk tarih: 05 Temmuz 2024

Makale göndermek için son tarih: 05 Kasım 2024

2. Sayının yayımlanma tarihi: 31 Aralık 2024

İÇİNDEKİLER CONTENT

Dergi Künyesi:	I
Dibace:	V
İçindekiler:	VI

Araştırma Makalesi Research Article

1.Nigârî Divan'ında Efsanevi ve Mitolojik Şahsiyetler Legendary and Mythological Figures in Nigârî's Divan Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN.....	101
2.Tâc-Taht-Payitaht Yahut Şiir-Sanat-Edebiyat Taj-Throne-Capital or Poetry-Art-Literature Dr. Gökçen DAŞ DARICI.....	116
3.Şerif Ali Kâdirî Dîvân'ı The Divan of Sharif Ali Kadiri Ayfer TURAN.....	140
4.Seyyid Hasan Hasib'in Maktel-i İmam Hüseyin'i Seyyid Hasan Hasib's Maktel-i İmam Hüseyin Habib ERDEM.....	163
5.Sûzî'nin Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnâmesi'nde Savaş Tasvirleri War Depictions in Sûzî's Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnâme Şule ÖZBEKTAŞ MOLLAHÜSEYİNOĞLU.....	179

Dijital Beşerî Bilimler Makalesi

Essay on Digital Humanities

6.Türk Edebiyatı Araştırmalarında Dijitalleşmenin İmkanları Üzerine: Dijital Edebî Atlaslar

On the Opportunities of Digitization in Turkish Literature Studies: Digital Literary Atlases

Selin YAVUZ.....194

Kitap Tanıtım Yazısı

Book Review

7.Türk Edebiyatında Sinbâd-Nâme Çevirileri: Tuhfetü'l Ahyâr ve Kitâb-ı Sinbâd (İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Tıpkı Basım)

Fatma DAĞILMIŞ İLBAY.....205

8.Şefaât Kavramı ve Pîr Muhyiddîn'in Şefâ'at-Nâmesi

Rıdvan ÜNVER.....209

Şerif Ali Kâdirî Dîvân'ı

Şerif Ali Kâdirî Dîvân

Ayfer Turan

turkceogretmen.05@gmail.com

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0003-3260-7803>

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Doktora Öğrencisi

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/ Date of Acceptance Submission: 27.10.2024

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 20.11.2024

Sayfa/Page: 140-161

Atıf/Citation: Turan, Ayfer. “Şerif Ali Kâdirî Dîvânı”. *Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2024), 140-161.

Değerlendirme/Peer Review: İki dış hakem-Çift taraflı körleme/Double anonymized-Two external.

İntihal/Plagiarism: Bu makale turnitin programında taranmıştır. /This article was checked by turnitin.

Şerif Ali Kâdirî Dîvân'ı

Şerif Ali Kâdirî's Dîvân

Ayfer TURAN

Özet

Bu çalışmada, tezkirelerde adı geçmeyen, bugüne kadar adına pek rastlanmamış olan Şerif Ali Kâdirî'ye ait olan Dîvân incelenecektir. Eser, İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesinde, "Mecmû'a-i Gazeliyat" ismiyle 430 demirbaş numarasıyla kayıtlı olmasına rağmen, bizce bir divandır. Bu kanıya, eserin başlangıcındaki "İşbu Dîvân-ı güft..." sözünden, eserde gazel dışında nazım şekillerinin olmasından ve şiirlerin kafiye harflerine göre tertip edilmesinden hareketle varılmıştır. Şerif Ali Kâdirî'ye ait divanın müstensihî Derviş Râmiz Kâdirî'dir. Dîvân'da gazel dışında murabba, muhammes ve kıt'a nazım şekilleri de bulunmaktadır. Eserdeki şiirler transkribe edildikten sonra şiirlerin vezinleri bulunarak nazım şekilleri incelenmiştir. Çalışmanın kapsamı gereği birkaç şiir örneği verilmiştir. Şiirlerden hareketle şairin tarikatı, edebî görüşü ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır, şiirlerin dil ve üslup özellikleri incelenmiştir. Dîvân'da dinî-tasavvufî şiirlerin çokça yer almasından dolayı şiirlerdeki dinî-tasavvufî öğeler üzerinde çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dîvân, Nazım Şekli, Tasavvuf, Şerif Ali Kâdirî.

Abstract

The Divan in question belongs to Şerif Ali Kâdirî, whose name is not mentioned in the biographical sources and has remained unknown until now. Although the work is cataloged as Mecmû'a-i Gazeliyat with the inventory number 430 in the Istanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Research Library, we regard it as a divan. His conclusion is based on several key indicators: the phrase "İşbu Dîvân-ı güft..." at the beginning of the manuscript, the inclusion of various poetic forms beyond ghazals, and the organization of poems according to rhyme letters. In addition to ghazals, the divan contains other verse forms, including murabba, muhammes, and strophic poems. Divan belongs to Şerif Ali Kâdirî and its base is Derviş Râmiz Kâdirî. The meter of the poems in the divan was found and their verse forms were examined. Due to the significant presence of religious and sufistic poems in the Divan, religious-sufistic elements in the poems have been studied.

Keywords: Divan, Form of Verse, Sufism, Şerif Ali Kâdirî.

Giriş

18. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasi anlamda çöküş sürecine girmiştir. Edebî alanda bu durumun tersine yükseliş süreci yaşanmıştır. Bu dönem edebiyatı 17. yüzyıl edebiyatının devamı niteliğinde olup estetik bakımdan önceki döneme göre büyük bir gelişme göstermiştir.

Birçok kaynağa göre 18. yüzyıl, şair ve şiir yüzyılı sayılır. Çünkü bu dönem, şair kadrosu bakımından divan edebiyatının en zengin dönemidir.¹ Bu dönemin en önemli şairlerinden Nedîm ve Şeyh Gâlib'in yanı sıra önemli şairleri arasında Çelebizâde Âsım, Ayıntaplı Aynî, Enderunlu Fâzıl, Enis Dede, Esrar Dede, Fıtnat Hanım, Hevâyî, Edirneli Kâmî, Tokatlı Kânî, Koca Râgıp Paşa, Nahîfî, Osmanzâde Tâib, Râtib Ahmet Paşa, Sâkib Dede, Seyyid Vehbî, Sünbülzâde Vehbî ve Vahîd Mahtûmî yer almaktadır.

18. yüzyıl dinî-tasavvufî Türk edebiyatında ise Bursalı İsmâil Hakkı, Erzurumlu İbrâhim Hakkı, Cemâlî, Üsküdarlı Hâşim, Kul Şükrü, Nasûhî ve Mahvî eserler vermiştir. Üzerinde çalışma yaptığımız *Dîvân*'ın sahibi Şerif Ali Kâdirî de bu dönemde eser vermiş Kâdirî tarikatına mensup bir şairdir. Şerif Ali Kâdirî, İsmâil Rûmî'nin müridi olduğunu ifade etmektedir. Şair, İstanbul Tophâne'de bulunan Kâdirî tekkesinde mürit olmuş, tarikatı burada öğrenmiş ve icazetini burada almıştır.

Hanyevî Şeyh Ali kim sâlik olmuş aşk ile

Dergeh-i Tophâne'de mürşidden almış behrehâ

Eyleyip tekmîl-i esmâ devr-i etvarın tamam

Çün hilâfet mesnedine eylemiş kendin sezâ

Bundan sonra dünyaya geldiği Girit'in Kandiye kentinde mensup olduğu Kâdirîlik tarikatının bir dergâhını kurmuş ve burada tarikat yoluna girmek isteyen sâiklere mürşitlik yapmıştır.²

Arzu kılmış vatan azm eylemiş ihlâsla

Kandiye'de eylemiş bir zaviye tarh u binâ

Bu nedenle şiirleri, dinî-tasavvufî özellikler taşımaktadır. Çalışmada, Şerif Ali Kâdirî'nin hayatı kısaca ele alınmıştır. Şimdiye kadar ulaşabildiğimiz tek eseri olan *Dîvân*, şekil ve muhteva yönünden incelenmiş ve şairin şiirlerinden bazı örnekler çalışmanın sonuna eklenmiştir.

¹ Mustafa Aslan, "18. Yüzyıl Olaylarında Düşülmüş Tarihler", *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi* 4/8 (2018), 144-187.

² Selami Turan-Veysel Murat Erdem, "Şerif Ali'nin Mecmua-i Gazeliyatı'nda Yer Alan Nutukları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 201/35 (2019), 54.

Şerif Ali Kâdirî'nin Hayatı

Şerif Ali Kâdirî'nin adına tezkirelerde rastlanmamıştır. Şair hakkında fikir edinebileceğimiz tek eser, şimdiye kadar tespit edebildiğimiz tek eseri olan ve Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesinde "Mecmû'a-i Gazeliyyât" adıyla kaydedilen *Dîvâmdır*. Şairin doğduğu yerin Girit'in Hanya şehri olduğu bilinmektedir.³ Şair, 1794 senesinde vefat etmiştir.

*Tâlib-i Hak idi matlûbuna vâsıl oldu çün
Bin iki yüzler dokuzda gitdi cennetden yana*

*Eyledi mâh-ı Muharrem 'de Cenâb-ı Hakk'a kasd
Rahmet ede cânına anın rûz-i cezâ (1209/1794)⁴*

Şerif Ali Kâdirî'nin Tarikatı

Mahlasından ve vefatı üzerine yazılan tarih şiirinden anlaşıldığı üzere şair, Kâdirî tarikatına mensuptur. Bu şiire göre İstanbul Tophane'de bulunan Kâdirî tekkesinde mürit olmuş, tarikatı burada öğrenmiş ve icazetini burada almıştır. Girit'in Kandiye kentinde mensup olduğu Kâdirîlik tarikatının bir dergâhını kurmuş ve burada tarikat yoluna girmek isteyen salıklere mürşitlik yapmıştır.

*Dâr-ı İslâm Girid içinde hasn-ı Kandiya
Hanyevî Şeyh Ali kim sâlik olmuş aşk ile
Dergeh-i Tophâne'de mürşidden almış behrehâ
Eyleyip tekmîl-i esmâ devr-i etvârın tamâm
Çün hilâfet mesnedine eylemiş kendin sezâ
Arzu kılmış vatan azm eylemiş ihlâsla
Kandiye'de eylemiş bir zaviye tarh u binâ⁵*

İsminin Şerif, tarikatının Kâdirî olduğunu söyleyen şair, bunu pek çok beyitte dile getirmektedir.

*Muhlisim ismim Şerîfâ meslegimdir Kâdirî
Kesb-i tahsîl-i ma'ârif intimâ olsam gerek (81/5)⁶*

3 Turan-Erdem, "Şerif Ali'nin Mecmua-i Gazeliyatı'nda Yer Alan Nutukları", 53-83.

4 Selami Şimşek, *Dünden Bugüne Girit'te Türk Tasavvuf Kültürü*, (İstanbul: Doğu Kitabevi, 2014), 143-144.

5 Şimşek, *age.*, 143-144.

6 Makalede yer alan şiir örnekleri, Şerif Ali Kâdirî'ye ait, *Mecmûa-i Gazeliyat* (İstanbul: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 430) adlı eserden alınmıştır. Şiirlerin sırası ve beyit numarası şiirlerin sonuna eklenmiştir.

Şerif Ali Kâdirî'nin Sanatı

“Şerîf” mahlasıyla şiir yazan Şerif Ali Kâdirî'nin şiirlerinde ağırlıklı olarak dinî-tasavvufî konuları işlediği görülmektedir..

Şerif Ali Kâdirî'nin Dili

17. yüzyılda ortaya çıkıp 18. yüzyılda bir akım hâline gelen “mahallîleşme”nin etkisiyle dilde Arapça ve Farsça kelimelerin kullanımının azaldığı görülmektedir. Başlangıçta, şairler klasik şiirin alışılmış konu, söyleyiş özelliği, süslü ve mecazlı anlatımından uzaklaşmadan mahallîleşme anlayışını geleneksel şiir biçimleri içinde klasik ile yeniyi birlikte uygulamıştır.⁷ Şairin dil özelliklerini değerlendirirken yaşadığı dönem göz önünde bulundurulmalıdır. Yukarıda da ifade edildiği gibi mahallîleşmenin etkisiyle şair, halkın anlayacağı bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Ayrıca kendinden önceki dönemlerde dinî-tasavvufî konularda şiirler yazan Yûnus Emre, Aziz Mahmud Hüdayî, Ni-yazî-i Mısrî vd. tarikat ehli şairler gibi sade bir dil kullanmıştır.

Zâhidlere karşı bu dem

Dönsün bizim devrânımız

Mahşer yerinde ey dedem

Dönsün bizim devrânımız (65/1)

Mahallîleşmenin etkisiyle konuşma dilinin kelime dağarcığı, söyleyiş biçimi, yazım açısından yeni anlatım biçimleri edebiyatta kullanılmaya başlanmıştır. Eğitimi daha az olan, fazla tanınmayan yazar ve müstensihlerin yapıtlarında bu anlatım biçimlerinin kullanılmasıyla yeni bir dil ve söyleyiş özelliği oluşmuştur. Önceleri Türkçenin konuşma dilinde görülen b>p, c>ç ve d>t gibi harf değişimleri zamanla Arapça ve Farsça kelimelerde de kullanılmaya başlanmıştır.⁸ Şerif Ali Kâdirî'de ise bu durum, Arapça ve Farsça tamlamaların Türkçe söyleyişe uygun yazılması olarak görülür. Şair, tamlamalarda Osmanlı Türkçesinde yazılmayan terkip î'sini Türkçedeki gibi yazmıştır.

Şerif Ali Kâdirî'nin Eski Anadolu Türkçesine ait birtakım ekleri kullandığı görülmektedir. Bu eklere “-gıl/-gil, -uban/-üben, -dıkda/-dikde” örnek gösterilebilir:

Yâ İlâhî ş'ol seni sevenlere virgil ferâh

Müşkilâtlar hall idüben hâllerin sen kıl salâh (16/1)

7 Fikret Turan, “Elyazması Mecmualarda Gündelik Hayat, Güncel Sorunlar ve Günlük Dil: 18. Yüzyıl Osmanlı Edebiyatında Mahallîleşmenin Kapsamı”, *FSM İlmî Araştırmalar ve Toplum Bilimleri Dergisi* 2/13 (2013), 346.

8 Turan, “Elyazması Mecmualarda Gündelik Hayat, Güncel Sorunlar ve Günlük Dil: 18. Yüzyıl Osmanlı Edebiyatında Mahallîleşmenin Kapsamı”, 146.

Şerîfâ nefsinî bildikde Hak zâhir olur sende

Koma insâff[ı] elden böyle nâ-puhte edâdan geç (15/6)

Şairin vezne uyum sağlaması için Arapça kelimeleri Türkçe söyleyişe uygun olarak kullandığı görülür. Aşağıdaki beyitte yer alan “şükr” kelimesini “şükür” olarak yazması bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

Hudâ emrine râzîyem iderim emri bi 'l-ma 'rûf

*'Avâya kendimün asla **şükür** hiç ruhsatum yokdur (26/4)*

Vezne uyum için hece düşmeli ulamalara yer verildiği görülmektedir. “N’idersin, nic’ olur, n’ola” kelimeleri bu kullanımlardandır:

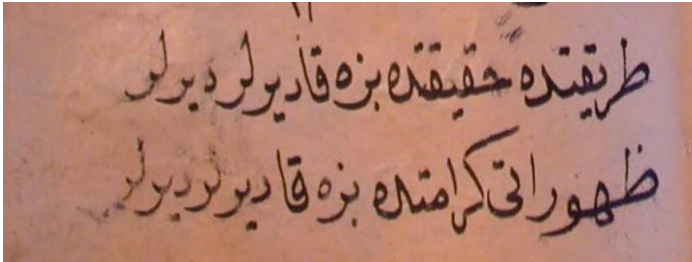
Dilde derdim var

Hâlim nic’ olur

Yâ ne virdim var

Hâlim nic’ olur (28/1)

Aruz imlası çerçevesinde vezin gereği bazı uzun ünlüler kısa ünlü olarak gösterilmiştir. Aşağıya bir bendi alınan 50 numaralı şiirde “Kâdiriler” şeklinde yazılması gereken kelime “Kâdiriler” olarak yazılmıştır:

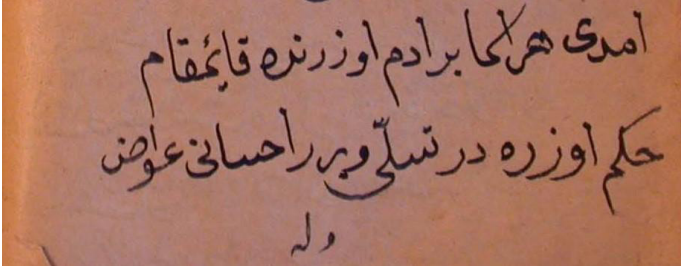
Tarîkatde hakikatde

*Bize **Kâdiriler** dirler*

Zuhûrâtı kerâmetde

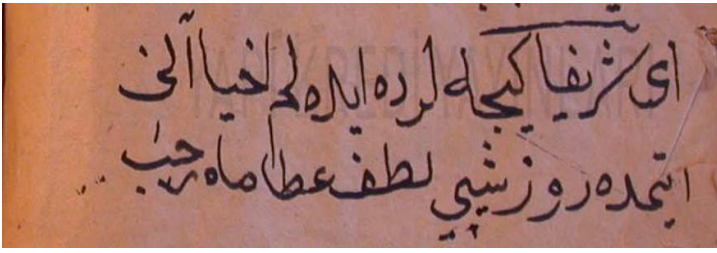
Bize Kâdiriler dirler (50/1)

Şair, bazı kelimelerde vezne uyum sağlaması için değişiklik yapmıştır. Sözlükte “kâim-makâm” olarak geçen kelimenin bir harfini eksilterek günümüzdeki gibi “kâi-makâm” şeklinde kullanmıştır:

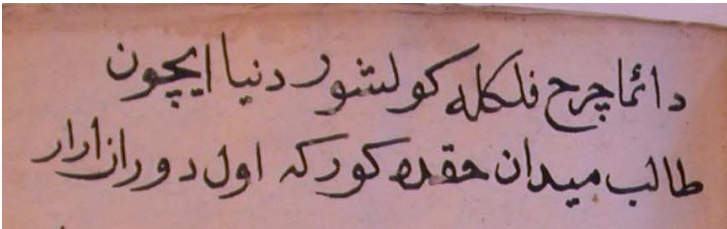
*İmdi her esmâ bir âdem üzerinde kâi-makâm
Hüküm üzredir tesellî virir ihsân-ı 'ivâz (69/3)*

Arapça veya Farsça bazı kelimelerin imlaları farklıdır. Aşağıdaki beyitte sözlükte “ha (ح)” harfi ile yazılan “ihyâ” kelimesinin, “hı (خ)” harfi ile yazıldığı görülür:

*Ey Şerîfâ gicelerde idelim ihyâ anı
İtmede rûz [u] şebi lutf [u] 'atâ mâh-ı Receb (4/7)*

Bazı kelimelerin ağız özelliğiyle kullanıldığı görülür. “Güreşmek” kelimesini, “güleşür” olarak söylemesi şairin ağız özelliğidir:

*Dâ'imâ çarh-ı felekle güleşür dünyâ için
Tâlibi meydân-ı hakda gör ki ol devrân arar (25/5)*

Şerif Ali Kâdirî'nin Üslubu

Şerif Ali Kâdirî, şiirlerinde anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Dinî-tasavvufî Türk edebiyatında kullanılan halk tarafından anlaşılır dil kullanımı şiirlerinde görülür. Şerif Ali Kâdirî,

sayıları çok fazla olmayacak şekilde bazı şiirlerde hece ölçüsü kullanmıştır. Bu durum, şairin halk şiirine yakınlaştığını göstermektedir. Şiirlerinde ayetleri, hadisleri ve tasavvufi terimleri anlamlarına uygun, kısmî olarak kullanan bir şairdir. Bütün mutasavvıf şairlerde olduğu gibi iktibasları başarı ile kullanmıştır. Eserin muhteva incelemesinde ayet ve hadisler tespit edilerek aşağıdaki beyitler, iktibas örneği olarak seçilmiştir:

Levlâk, “Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım.” anlamına gelen “Levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâke”⁹ olarak geçen kudsî hadisin baş kısmıdır. Şair, peygamberin levlâk hadisine muhatap olduğunu ifade eder:

Celîs-i mesned-i levlâk

Enîs-i nûr-ı erselnâk

Medâr-ı devre-i eflâk

Ebu'l Kâsım Muhammed'dir (52/3)

“Kalp gördüğünü yalanlamadı. O'nun gördükleri hakkında onunla tartışıyor musunuz? And olsun ki Cebrail'i bir başka inişte de görmüştü. Son sınır ağacı, sidretü'l-müntehâ yanında. O ağacın yanında Me'vâ cenneti vardır. Sidre'yi neler kaplamıştı neler! Ne gözü kaydı ne de belirlenen sınırı aştı. Andolsun ki Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü.”¹⁰

İçürüp âb-ı zûlâlinden bular mestân olup

Sidre-i 'arş-ı mu'allâya uçup idüp seyâh (16/4)

Tekke ve dergâhlar tasavvuf müziğinin sıkça söylendiği yerlerdir. Bestelenecek güfteler, o tekke veya dergâhtaki şairlerin şiirlerinden seçilir. Mecmuada pek çok şiirin “İlâhi” başlığıyla yazılması ve bu şiirlerde görülen ahenk onların bestelenmek üzere yazıldığı fikrini ortaya çıkarır. Eserde bu başlıkta 61 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin nazım şekilleri değişiklik gösterir.

Şerif Ali Kâdirî'nin Eserleri

Şairin şimdiye kadar tespit edilen tek eseri *Dîvân* 'ıdır.

Şerif Ali Kâdirî'nin Dîvân'ının Şekil Özellikleri

9 Ali Yıldırım, “Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım” Hadis-i Kudsîsinin Klasik Şiire Yansımaları”, *ESTAD*, 1/1 (Ağustos 2018), 154-168.

10 *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Hayrettin Karaman vd., (Ankara: TDV Yayınları, 2009), Necm 53/11-18.

1. Nazım Şekilleri: Eser “Mecmû‘a-i Gazelîyat” olarak adlandırılrsa da içinde gazel dışında başka nazım şekilleri de bulunmaktadır. Bu nedenle eser, “Mecmû‘a-i Gazelîyat” değil bir divandır. Divandaki şiirler, belirli bir düzene göre bir araya getirilir. Şiirlerin bir araya getirilmesinde ise nazım şekillerine göre bir düzenleme yapılmaktadır. Yaygın olan dîvân tertip sırası; kaside, musammat, kısa mesnevi, gazel, rubai, kıt’a, nazm, tarih şiirleri, müfret ve mısralar şeklindedir.¹¹ Bu şekilde eksiksiz olanlara “mürettep divan” denir. *Şerif Ali Kâdirî Dîvân*’ı incelendiğinde şairin bu tertip sırasına uymadığı görülmektedir. *Dîvân*’da 11 murabba, 1 muhammes, 2 kıt’a ve 125 gazel bulunmaktadır. Bazı şiirlere nazım şeklinden farklı başlıklar yazılmıştır. 2. ve 8. sırada yer alan şiirlerin nazım şekli kıt’a olmasına rağmen başlığı ilâhidir. 28. ve 115. şiirlerin nazım şekli murabba, başlığı ise gazeldir. Yazma eserdeki başlığı ve nazım şekli farklılık gösteren şiirler tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1: Şiirin Yazma Eserdeki Sırası ve Başlığı-Şiirin Nazım Şekli

Şiirin Yazma Eserdeki Sırası ve Başlığı	Şiirin Nazım Şekli
2.İlâhi	Kıt’a
8.İlâhi	Kıt’a
28.Gazel	Murabba
115.Gazel	Murabba

Dîvân’daki musammatlar çeşitlilik göstermektedir. 28, 50, 52, 65, 89, 98, 108, 114, 115, 123, 132 numaralı şiirler, mütekerrir murabbadır. *Dîvân*’da bir tane muhammes bulunmaktadır. Bu muhammes, 139. sırada bulunmakta ve 5 bentten oluşmaktadır.

Tablo 2: Murabbaların Bent Sayıları

Sıra	Bent Sayısı	Murabbanın Numarası
1	Dört Bentten Oluşan	132 numaralı şiir
2	Beş Bentten Oluşan	50, 52 ve 98 numaralı şiirler
3	Altı Bentten Oluşan	123 numaralı şiir
4	Yedi Bentten Oluşan	89,108 ve 114 numaralı şiirler
5	Sekiz Bentten Oluşan	65 ve 115 numaralı şiirler
6	Dokuz Bentten Oluşan	28 numaralı şiir

Dîvân’daki gazellerin beyit sayıları farklılık göstermekle birlikte, 5 beyitten oluşan gazeller çoğunluktadır. *Dîvân*’daki 2. ve 8. sıradaki şiirler kıt’a’dır. 2. sıradaki kıt’a 4; 8. sıradaki kıt’a 7 beyitten oluşmaktadır.

Eserdeki gazellerin beyit sayıları ve kaç gazelde kullanıldıkları tablo 3’te gösterilmiştir.

¹¹ Abdullah Aydın, “Klasik Türk Edebiyatında Divana İsim Verme”, *Ekev Akademi Dergisi* 18/59 (2014), 46.

Tablo 3: Gazellerin Beyit Sayıları

Sıra	Beyit Sayısı	Şiir Sayısı
1	Dört Beyitten Oluşan	10
2	Beş Beyitten Oluşan	84
3	Altı Beyitten Oluşan	20
4	Yedi Beyitten Oluşan	10
5	Sekiz Beyitten Oluşan	1

2. Vezinler: Şerif Ali Kâdirî, şiirlerinde çoğunlukla aruz veznini kullanmıştır. Bunun yanı sıra beş şiirinde hece ölçüsü kullandığı görülmektedir. Bu durum, şairin halk şiiriyle yakınlaştığını göstermektedir. Hece ölçüsü ile yazılan şiirler, tablo 4'te gösterilmiştir. 28. sırada bulunan şiirde 5'li; 98. ve 114. sıradaki şiirlerde 7'li; 65. sıradaki şiirde 8'li; 97. sıradaki şiirde 14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır.

Tablo 4: Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler

Sıra	Ölçüsü	Kullanıldığı Şiir
1	5'li Hece	28 numaralı şiir
2	7'li Hece	98 ve 114 numaralı şiirler
3	8'li Hece	65 numaralı şiir
4	14'lü Hece	97 numaralı şiirler
Toplam		5

Dîvân'daki vezin kalıpları ve bunların kaç şiirde kullanıldıkları tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Şiirlerin Vezin Kalıpları

Sıra	Bahirler	Kalıplar	Şiir Sayısı
1	Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	52
2	Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2
3	Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilün	1
4	Remel	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	8
5	Remel	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	1
6	Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün	4
7	Hezec	Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün	7
8	Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün	4
9	Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	54
10	Hezec	Mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	1
Toplam			134

Buna göre Şerif Ali Kâdirî, hezec bahrinin “*mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün*” kalıbı ile remel bahrinin “*fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün*” kalıplarını daha fazla kullanmıştır. Kullanım sıklığı açısından bu kalıpları remel bahrinin “*fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün*” kalıbı ile hezec bahrinin “*mef‘ülü mefâ ‘ilü mefâ ‘ilü fe ‘ülün*” kalıbı takip etmektedir. Buna göre Halûk İpekten’in 61 şairin divanı üzerinde yaptığı inceleme ile Şerif Ali Kâdirî’nin *Dîvân*’ı vezin kalıpları yönünden karşılaştırıldığında kullanım sıklıkları benzerlik göstermektedir.¹²

3. Kafiye ve Redifler: Türkçe şiirlerde redif çokça kullanılmaktadır. Şairler mısra tekrarlarıyla ya da mısra sonlarında kelime tekrarlarıyla şiire ahenk katmaya çalışmışlardır.¹³ Divan şiiri geleneğinde yaygın olan bu durum, Şerif Ali Kâdirî *Dîvân*’ında da bulunmaktadır. *Dîvân*’da çoğunlukla mürdef kafiye kullanmıştır. Bunun yanı sıra yarım ve zengin kafiyeler de kullandığı görülmektedir. Şair, şiirlerinde ahengi sağlamak amacıyla redife yer vermiştir. Eserde rediflerin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu redifler, başta Yûnus Emre ve Niyâzî-i Mısırî olmak üzere pek çok şair tarafından kullanılmış olan kelimelerdir. Bunlar: “gör, olur, dede” gibi çoğu Türkçe kelimelerdir. Bu ortak rediflerin kullanıldığı şiirler, kafiyedeki küçük farklılıklar olsa da birbirlerine nazire olarak düşünülebilir.

Gel sivâdan geç yürü var ol ulı dergâh[ı] gör
Cân gözünden sil gubârı yür[i] zikr ‘ullâh[ı] gör (29/1)

Gâfil olma aç gözünü, hâline bak öleni gör
Kürelilik etme dünyâda yazıkların dileni gör
Yûnus Emre¹⁴
Sâha-yı dilde Hudâ zikr ile devrân olur
Kıl nazar âyîne ‘aksin eyleyüp insân olur (27/1)

Dervîşliğe kadem vuran her manâda sultân olur
Dervîş nice miskîn ise anun gönli mekân olur
Yûnus Emre¹⁵
Dervîş olan kişünün sözleri ‘umrân olur
Sâlik-i Hak olanun râhına bürhân olur
Niyâzî-i Mısırî¹⁶

12 Halûk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, (İstanbul: Dergâh Yayınları 2016), 309-365.

13 Abdullah Aydın, *Câhidî Divânı*, (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2013), 14.

14 Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Divanı* (İstanbul: Akçağ Yayınları, 1991), 55.

15 Tatcı, *Yûnus Emre Divanı*, 95.

16 Kenan Erdoğan, *Niyâzî-i Mısırî Divanı*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2019), 193.

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü üzere muhteva açısından Yûnus Emre ve Niyâzî-i Mısrî'nin kullandığı rediflerin kullanılması tesadüf değildir. Şerif Ali Kâdirî'nin diğer mutasavvıf şairler gibi Yûnus'un izinden gittiği görülmektedir. Ayrıca şiirlerin muhtevası açısından şairin, Niyâzî-i Mısrî'den büyük ölçüde etkilendiği görülmektedir. Aşağıdaki şiir “dede” redifiyle dikkat çekmektedir:

Mülk-i fâninün gamun bilmezlenür sultân dede
Taht-ı dil hükminün icrâsındadır bürhân dede (21/1)

Şair, Kâdirî olduğu için bununla ilgili redifleri sıklıkla kullanmıştır. Bir muhammes ve beş gazelin redifinin “Kâdirî” olduğu, iki gazelde ise “Abdü'l-kâdiri” ve “Abdü'l-kâdir'in” redifinin kullanıldığı görülmektedir.

Ravza-yı gülzâr-ı Hak'dır 'ışk-ı pâk-i Kâdirî
Mazhar-ı esrâr-ı Hak'dır 'ışk-ı pâk-i Kâdirî (120/1)

Şerif Ali Kâdirî *Dîvân*'ının Tahlili

1. Din

1.1. Allah: Şerif Ali Kâdirî *Dîvân*'ında Allah; Allah, Bâri, Cemîl, Gafûr, Ganî, Gufrân, Hakk, Hayy, Hudâ, İlâh, Kâdir, Kerem, Kerîm, Kibriyâ, Kudret, Mevlâ, Pâdişâh, Rabb, Rahmân, Rahîm, Sultân, Sübhân, Yezdân isim ve sıfatları ile anılmaktadır. Allah'ın isimlerinin geçtiği beyitlerden bazıları şunlardır:

*Kapu[na] geldim ey lutf ıssı **Allah***
Ümidim sendedir yok gayra vallah
Didün lâ taknetü fermânun mânin ey şâh
Tecellî eyle yâ Rabbi tesellî (132/3)

Şerîf it hidmet-i pîrân
Kerem eyler sana ***Yezdân***
Yeter lütf ile bu ihsân
Salâ yâ hû edîbâna (115/8)

*Sâ'imîn ü sâ'imâta ol **Hudâ***
Dünye vü 'ukbâda lutf eyler 'atâ

Şevk ile sâ'im olandır dâ'imâ
*Geldi yâ **Rabbeş-şükür** şehri's-siyâm (89/3)*

Rahmân Rahîmsin

Gufrân Kerîmsin

Her hâlde mu'însin

Hâlim nic'olur (28/8)

*İsm-i **Hayy** ile semâ eyler özümde 'âşıkân*
Söndürür âteşleri hû çeşme-i hayvân olur (42/3)

1.2. Melekler: İmanın şartlarından biri melekler imandır. “Melekler nurdan yaratılmış, fitratları sâfi, makamları sabit, günah işlemeyen mahlûklardır.”¹⁷ Eserde melekler, Allah'a ibadet etmesi yönüyle zikredilmiştir:

*Feleklerde **melekler** bî-riyâ tesbîh ider dâ'im*
O tesbîhün sevabın bizlere i'tâ iden kimdir (34/5)

1.3. Kitaplar: Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın insanlara yönelik söylediği sözdür. Allah tarafından söylenen sözler insanlara Hz. Peygamber aracılığıyla iletilir. Kur'ân'da Allah'ın birliğini ve niteliklerini anlamaları için insanlara işaretler gönderilmiştir ve toplumdaki sınıf ayrımcılığını önlemenin, tüm insanlara insan olduğu için eşit davranmanın temellerini anlatan ahlaki kurallar yer alır.¹⁸

'İlm ile 'âmil olanlar bildiler 'ilmü'l-lezîz
*Zîra **Kur'ân** Hak cemâlün gördüğüdür lezîz (23/1)*

1.4. Ayet ve Hadisler: *Dîvân*'da ayet ve hadisler bazen kısmî alıntılarla bazen de mealen kullanılmıştır. Eserdeki ayet ve hadisler şunlardır:

*Ayetler*¹⁹: 'allem'el-esmâ 2/31, mantıku't-tayr 27/16, lâ taknetü min rahmet'illah 39/53, lîma'allah 51/51, kâbe kavseyni ev-ednâ 53/9, hel eta 76/1, tâc-ı mâ-evha 53/10, tahâ 20/1, erselnâ 4/64, es-sâbikun 56/10, Beyt-i Mâ'mûr 52/1-7, sidre-i 'arş-ı mu'âllâ 53/11-18, rahmeten lil'âlemîn 21/107, hüsn-i me'ab 23/29, leyletü'l-kadr 97/1.

Hadisler: “Nefsini bilen Rabbini bilir.” anlamına gelen “men aref” hadis-i şerifi kullanılmıştır:²⁰

17 Abdullah Aydın, Üsküdarlı Fenâyî Cennet Mehmet Efendi ve Dîvânı, (İstanbul: Kaknüs Yayınları 2004), 37.

18 Abdülhamit Birışık, “Kur'an”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 22.09.2024).

19 Ayetlerdeki ilk sayı sureyi, ikinci sayı ayeti ifade etmektedir. (2/31: 2.sure, 31.ayet).

20 “Men arefe nefschû fekad arefe rabbehû”: Kendini bilen Rabbini bilir. (Hadis-i Şerif) El-Acluni, *Keşfu'l-Hafâ*

*Men 'aref esrâr idi 'ışk-ı ilahîden murâd
Ehl-i 'ışkun hâk-i pâyün tûtiyâ bilsen seni (127/2)*

“Kanaat tükenmez hazinedir.” anlamına gelen “el kanaatü kenzün lâ yefnâ” hadis-i şerifi kullanılmıştır: (Beyhaki: 335):²¹

*Kenz-i lâ yefnâya vâsıl oldı kalb-i 'âşıkân
Muttali 'envâr-ı Hak'dır 'ışk-ı pâk-i Kâdirî (120/2)*

*'Alleme'l-esmâyı ta'lîm eyleyen cânâ biziz
Bu rümûzı anlamaga yok rûha bundan lezîz (23/2)*

*Anla remzin Ahmed'ün ey zü-fünûn eyle kabûl
Kim bizizdir ahirûn es-sâbikûn itdi belâg (73/4)*

*Mekteb-i dilden oku gel hel etadan bir sebak
Aç gözün mir'at-ı dilde hüccet-i Kur'âna bak (76/2)*

*Lî-ma'allah hamrını kılmış ezel 'âşıklara
Katresin nûş eyleyüben cân-ı cânân olmuşum (86/3)*

*Başında tâc-ı mâ-evha senin şânındadır Tâhâ
Şerîf'e şefkatün hâlâ kerâmet yâ Resûl'allah (110/5)*

*Habîb-i Hazret-i Mevlâ
Nişîn-i eyvân-ı ev-ednâ
Emîn-i Ka'be-i 'ulyâ
Ebu'l-Kâsım Muhammed'dir (52/2)*

*Kapu[na] geldim ey lutf ıssı Allah
Ümidim sendedir yok ğayra vallah
Didün lâ taknetü fermânun mânin ey şâh
Tecellî eyle yâ Rabbi tesellî (132/3)*

nşr. Ahmed el-Kalâş, (Beyrut, 1985), 2/262.

21 “El kanaatü kenzün lâ yefnâ: Kanaat tükenmez hazinedir.” (Hadis-i Şerif) Ebû Bekr Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali el-Beyhâkî, *Kitab'üz-Zühd*, çev. Enbiya Yıldırım, (İstanbul: Semerkand Yay., 2010), “Kitab'üz-Zühd”, 658.

Hakikat 'âleminde cümleye rahmet Muhammed'dir
Zuhûrı mâ-sivâya bâ 'iâ-i hilkat Muhammed'dir (48/1)

Giceler tâ subha dekdir zikr ile halvetleri
Leyle-i kadr inne-mâdır menzili 'âriflerin (102/3)

“Cennetin anahtarı lâ ilâhe illallah’tır.” anlamına gelen hadis-i şerifi kullanılmıştır.

Mü'minlerin salâhı
Her mahlûkun felâhı
Cennetin hod miftâhı
Lâ ilâhe illâ'llah (114/3)

1.5. Peygamberler: Allah, insanlara doğruyu gösterip onları yanlışlıktan uzaklaştırması; emir ve yasaklarını insanlara ulaştırması için peygamberleri yol gösterici olarak göndermiştir.²²

Şerif Ali Kâdirî *Dîvân*'ında peygamberlerden Hz. Muhammed, Hz. Âdem ve Hz. Yusuf'un adı geçmektedir.

1.5.1. Hz. Muhammed: Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği son elçisi eserde; Hz. Muhammed, Ahmed, Resûlullah, habîb, levlâk, nûr-ı erselnâk, âlemlere rahmet, fahr-ı cihân, 'ayn-ı 'inâyet, bahr-ı rahmet, âyîne-i Rahmân isim ve sıfatlarıyla anılmaktadır. Bu isim ve sıfatların geçtiği beyit ve bentlerden birer örnek alınmıştır. Eserde 110. sıradaki gazel bir naattır. Şiirde peygamberimizin yukarıda söylenen isim ve sıfatlarla tarif edildiğini görüyoruz. Onun varlığı izzet ve mutluluk kaynağıdır ve tüm insanlığın iyiliği içindir:

Zuhûrun bâ 'is-i 'izz ü sa 'âdet yâ Resûl'allâh
Vücûdun cümleye 'ayn-ı 'inâyet yâ Resûl'allâh (110/1)

Onun doğumu yeryüzünü şenlendirir ve onun dünyaya adım atması kâinata rahmettir:

Şereflendik bugün mevlûd-ı pâkünle olup ihyâ
Kudûmun kâ'inâta bahr-ı rahmet yâ Resûl'allah (110/2)

Allah, Hz. Peygamberin yüreğini ferahlatacak, Allah'a olan inancını ve Allah'a bağlanma

²² Recep Önal, “İslâm Kelamı'nda Nübüvvetin Mahiyeti, Kapsamı ve Gerekliliği”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi 2/2 (2013), 155.

duygusunu çoğaltacak bir hadise olmasını isteyerek, kevn içinde Hz. Peygamber'e bazı ayetleri ve olağanüstü durumları göstererek onu mutlu etmek istemiştir. Bu nedenle ona bu olağanüstü durumu yaşatmak amacıyla “İsrâ ve Miraç” olayını gerçekleştirmiştir.²³

Şair, peygamberin sidre-i müntehaya çıktığını şu beyitte ifade eder:

İçürüp âb-ı zûlâlınden bular mestân olup

Sidre-i 'arş-ı mu'llâya uçup idüp seyâh (16/4)

Levlâk, “Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım.” anlamına gelen “Levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâke”²⁴ olarak geçen kudsî hadisın baş kısmıdır. Şair, peygamberin levlâk hadisine muhatap olduğunu ifade eder:

Celîs-i mesned-i levlâk

Enîs-i nûr-ı erselnâk

Medâr-ı devre-i eflâk

Ebu'l Kâsım Muhammed'dir (52/3)

1.5.2. Hz. Âdem: İlk peygamberdir. Bu nedenle Allah'ın emir ve yasaklarını ilk olarak tebliğ eden de odur. Şair, peygamberlerin dosdoğru sözlerinin Hz. Âdem ile başladığını ifade ederken Hz. Âdem'in ilk peygamber olduğunu bize anlatmak ister:

Enbiyâlar her ne söz kim söylediler bî-gümân

Geldi Âdem âşikâre eyledi itdi belâg (73/2)

1.5.3. Hz. Yusuf: Hz. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atıldıktan sonra köle olarak satılmış, en son Mısır'da köle olmuştur. Şair, Hz. Yusuf'un ömrü karşılığında satın alınmasını aşağıdaki beyitte ele almıştır:

Yûsuf-ı Mısır'a sa'âdet ise de ehl-i kemâl

Nakd-i 'ömrini virüp bey' [ü] şirâ isterler (38/5)

6. Âl-i Abâ: Hz. Peygamber'e gelen, “Ey Ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister.” (el-Ahzâb 33/33) ayeti üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi, Hz. Fâtıma'yı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i hırkasının altına alarak ehl-i beytinin onlar olduğunu söylemiş ve onları tertemiz yapması ve hatalarının affı için Allah'a dua etmiştir.²⁵ Aşağıdaki beyitte şair peygamber

23 Ahmet Ağırakça, “Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı”, *Artuklu Akademi Dergisi* 1/2 (2014), 1-30.

24 Ali Yıldırım, “Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım” Hadis-i Kudsîsinin Klasik Şiire Yansımaları”, *ESTAD*, 1/1 (Ağustos 2018), 154.

25 Süleyman Uludağ, “Âl-i Abâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 23.09.2024).

soyundan gelen bir seyit olduğunu söylemektedir:

*Bi-hamd'illah Şerîf ibnü's-Şerîf âl-i 'abâyuz biz
Bu sûretde yine da'vâ ile îrâdımız yokdur*

7. Diğer Dinî Kişiler

7.1. Abdülkâdir Geylânî: 1077 senesinde, Hazar Denizi'nin güneybatısında bulunan Gilan şehrine bağlı Neyf köyünde dünyaya gelmiştir. Geylânî adıyla anılmasında doğduğu yer olan Gilan şehri etkili olmuştur. Ebü'l-Hayr Muhammed b. Müslim ed-Debbas aracılığıyla tasavvuf yoluna girmiştir. Zaman içinde geniş bir halk kitlesi tarafından sevmeye başlanmış ve yolundan gidenler artmıştır. 1165-66 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.²⁶

Şair, Abdülkâdir'e bağlı bir mürit olduğunu, şeyhinin himmetiyle mutlu olduğunu ifade etmektedir:

*Hazreti sultân 'Abdü'l-kâdir'e kul olmuşuz
Himmetiyle pür-safâyuz Kâdirî'yüz Kâdirî (118/3)*

Şair, Kâdirî tarikatının şeyhi Abdülkâdir'in elinin tüm müritlerinin üstünde olduğunu ifade eder:

*Ehl-i tarikat eri âşık olur her biri
Cümlenün üstüindedir eli Abdü'l-kâdir'in (97/6)*

7.2. İsmâil Rûmî: Tosya'ya bağlı Bansa köyünde dünyaya gelmiştir. Bağdat'ta Kâdiriyye tarikatının merkez dergâhında seyr ü sülûkunu tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul'a giderek Tophane'de bir dergâh yaptırmıştır. İsmâil Rûmî, Kâdiriyye'nin Rûmiyye kolunun kurucusu kabul edilir. Bu nedenle pîr-i sâni olarak adlandırılmıştır. Vefatından sonra İstanbul Tophane'deki dergâhın bahçesine defnedilmiştir.²⁷

Şair; şeyhi İsmâil Rûmî'nin Anadolu'ya geldiğini, kırk sekiz tekke yaptırdığını, üç yüz halîfeye hizmet ettiğini ve Kâdirîlik tarikatının kurucusu olduğunu ifade eder:

*Bâ-işâret Ruma teşrîfi isâbet eyledi
Kırk sekiz tekye binâ iderek himmet eyledi
Ez-kerem üç yüz halîfesine hizmet eyledi
Sâlikân-ı bî-şimârı ana hizmet eyledi
Şeyhim İsmâ'il-i Rûmî meslegidir Kâdirî (139/2)*

Şair, şeyhi İsmâil Rûmî'nin İstanbul Tophane'deki dergâhta türbesi olduğunu ifade etmektedir:

26 Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25.09.2024).

27 Mehmet Akkuş, "İsmâil Rûmî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 30.09.2024).

Türbesidir bur[da] ta 'yîn oldı ol Tophâne'de
Feste 'înu sırr[ı] zâhir oldı ol kâşânede
Gûyiyâ 'ankâ-yı himmetdir yatur ol lânede
Cân[a] minnetdir Şerîfâ [hiz]met [it] ol hânede
Şeyhim İsmâ'îl-i Rûmî meslegidir Kâdirî (139/2)

7.3. İbrahim Edhem: Horasan'a bağlı Belh kentinde doğmuştur. Varlıklı bir aileye mensup olmasına rağmen günahlardan uzak durarak kendisini ibadete vermiştir. İbrâhim b. Edhem'in Bizanslılara karşı yapılan bir deniz seferi sırasında bir adada vefat ettiği bilinmektedir. Türk ve dünya edebiyatında İbrahim b. Edhem'le ilgili kitaplar yazılmıştır.²⁸

Şair, İbrâhim Edhem'in dünya nimetlerini elinin tersiyle itmesini aşağıdaki beyitte telmih eder:

Fenâsın anlayup ez-dil meger terk ide dünyâyı
Zuhûr itdi bu hâlet fî'l-hakîka İbni Edhem'de (22/2)

8. Diğer Dinî Mefhumlar

8.1. Kıyamet: Kıyamet, insanların öldükten sonra diriltilerek Allah'ın huzuruna çıkarılacağı ve hayattayken yaptıklarının hesabını vereceği gündür.²⁹

Kıyâmetde hesâbun var maâz'allah 'azâbun var
Ne fikr-i ictinâbun var meger haşre inanmazsın (103/3)

8.2. Cennet ve Cehennem: Müslümanlıkta insanlar yaptıklarından dolayı ödüllendirilmek için cennete, cezalandırılmak için de cehenneme gidecektir.³⁰ Şair, feyz ile cennete kavuşmak istediğini belirtmektedir:

Visâl-i cennete pâkîze rehber halka-yı tevhîd
Kemâl-i vuslata feyzile hem-ser halka-yı tevhîd (19/1)

8.3. Namaz, Salât: İslâm'ın beş şartından olan namaz, Ramazan ayında her gece kılınan teravih namazıyla eserde yer almaktadır:

Giceler tervîha vü tesbîh ile
Deger Mevlâ idelim tasrih ile

28 Reşat Öngören, "İbrahim Edhem", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 23.09.2024).

29 Şakir Kocabaş, "Kur'ân ve Hadislerde Kıyamet Günü /Araştırma Notları", *Dîvân* 6/11 (2001-2), 130.

30 Hasan Hüseyin Tunçbilek, "İslâm Düşüncesinde Cehennem ve Cehennem Azabının Ebediyeti ve Fenası Problemi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Ocak-Haziran 2006), 15.

*Bu dil-i nâ-şâdımız tefrîh ile
Geldi yâ Rabbe 'ş-şükür şehri's-siyâm (89/5)*

8.4. Hac: Hac ibadetinin mefhumlarından olan tavaf, 74. sırada bulunan gazelin redifi olarak kullanılmıştır. Şeytan, Hz. Âdem'e tavaf etmeyerek isyan etmiştir.³¹ Şair, bu olayı işaret ederek, Hz. Âdem'e eğri bakma, tavaf et der:

*Âdeme sen egri bakma her zamân eyle **tavâf**
Dahı şeytân gibi olma eyle sen anı **tavâf** (74/1)*

8.5. Şeytan: Şeytan, insanları doğru yoldan saptırmak için kendisine Allah tarafından kıyamete kadar mühlet verilen ve ateşten yaratılan melektir. Şeytana uyup doğru yoldan sapan insanların yeri cehennemdir.³² Şair, Allah'ın varlığını ve birliğini ifade eden "lâ ilâhe illallah" sözünün şeytanı kovduğunu ifade etmektedir:

*İtmâm ider îmânı
Matrûd ider şeytânı
Esmâlarun sultânı
Lâ ilâhe illâ'llah (114/6)*

8.6. Günah: Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olmayan davranışlar günah olarak kabul edilir.³³ Şair nefesine uyup günah işlediğini, bu yüzden kendi sonu ile ilgili endişesini dile getirmektedir:

*Nefsime uydum
Çok **günâh** itdim
Mücrim kul oldum
Hâlim nic'olur (28/6)*

8.7. Müslüman, Mümin, Ümmet: Kur'ân-ı Kerîm'de insanlar; Allah'a inanan ve İslâmiyet'i kabul edip Müslüman olmuş kişiler ve inanmayanlar olarak ikiye ayrılır. Allah'a inananlara mümin adı verilir.³⁴ Müminlerin kurtuluşu ve tüm mahlukların rahatı "lâ ilâhe illallah" sözüne bağlıdır:

31 Mustafa Öztürk, "İblis'in Trajik Hikayesi -Allah, Şeytan, İnsan ve Kötülüğe Dair-", Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 5/1 (Ocak-Haziran 2005), 41.

32 Öztürk, "İblis'in Trajik Hikayesi -Allah, Şeytan, İnsan ve Kötülüğe Dair", 40-43.

33 Vecihi Sönmez, "İslâm İnançında Günah Kavramı", *Journal Of İslâmic Research* 28(1) (2017), 44.

34 Öktaş Üzümcü, Ahmet Abay, "Mümin ve Münafik Açısından Emr-i Bi'l-Ma'ruf ve Nehy-i Ani'l-Münker", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (Haziran 2018), 31.

Mü'minlerin salâhı

Her mahlûkun felâhı

Cennetin hod miftâhı

Lâ ilâhe illâ'llah (114/3)

8.8. Münkir: Peygamberin din adına tebliğ ettiği bilgileri onaylamayan ve kabul etmeyen kişiye münkir denir.³⁵ Şair, Allah'ı anlatan ilmin sırrının münkirden değil bu ilme kendini verenlerden sorulması gerektiğini belirtir:

Bu etvârı sakın esrâr-ı münkirden su'âl itme

Yegâne pîr-i perver tâlib-i 'irfân olandan sor (33/4)

Sonuç

Şerif Ali Kâdirî; 18. yüzyılda, İstanbul Tophane'de bulunan Kâdirî dergâhında yetişmiş, tarikâtı burada öğrenmiş ve Kâdirîlik icazeti almıştır. Daha sonra doğduğu kent olan Girit'in Kandıye kentinde, Kâdirîlik tarikâtının bir dergâhını kurmuş ve burada şeyhlik yapmıştır. Bu nedenle şiirleri, dinî-tasavvufî özellikler taşımaktadır. Şairin şimdiye kadar tespit edebildiğimiz tek eseri *Dîvân*'ıdır.

Çalışmamızda; el yazması eski harfli metin, yeni harflere aktarılarak içindeki şiirler, nazım şekilleri, vezinler, kafiye ve redifler, muhtevası bakımından incelenmiştir. Şairin mahlası ve şiirlerin muhtevası hasebiyle dinî-tasavvufî öğeler üzerinde durulmuştur.

Yapılan incelemeler sonucunda şairin mutasavvıf şairler olan Yûnus Emre ve Niyazî-i Mısırî'den etkilendiği görülmüştür. Eserdeki şiirlerde Yûnus Emre'nin ve Niyazî-i Mısırî'nin kullandığı redifler ortaklık göstermektedir. Şiirlerin içeriklerinde de benzerliklere rastlanmıştır. Şair, mutasavvıf olması nedeniyle şiirlerinde dinî-tasavvufî unsurları ustalıkla kullanmıştır. Şiirlerinin tamamına yakınında dinî-tasavvufî unsurları kullandığı söylenebilir.

Yaşadığı yüzyılın da etkisiyle şair, halkın anlayacağı bir dil kullanmıştır. Arapça, Farsça tamlamaları Türkçe söyleyişe uygun olarak yazmıştır. Tamlamalarda Osmanlı Türkçesinde yazılmayan terkip î'sinin yazıldığı görülür. Şairin Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerinden olan gerindium eklerini başarı ile kullandığı görülmektedir.

Şair, vezne uyum sağlaması için Arapça kelimeleri Türkçe söyleyişe uygun olarak kullanmıştır. Vezne uyum sağlaması için Türkçe kelimeler birleştirilerek söylenmiştir.

35 Mustafa Sinanoğlu, "Küfür", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 23.09.2024).

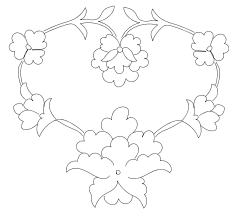
Eserdeki şiirler, nazım şekilleri, vezin ve kafiye açısından incelendiğinde birkaç yer dışında şairin bu konularda yetkin olduğu görülmektedir.

Yapılan bu çalışmanın sonucunda, Şerîf Ali Kâdirî'nin şahsiyeti ve eseri ile Türk edebiyatına katkıda bulunduğu, söz konusu eserin divan edebiyatının dinî-tasavvufî eserleri kapsamında değerlendirilebileceği ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar

- Acılûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfu'l-Hafâ*, nşr. Ahmed el-Kalâş. II Cilt. Beyrut, 1985.
- Ağırakça, Ahmet. "Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı". *Artuklu Akademi Dergisi* 1/2 (2014), 1-30.
- Akkuş, Mehmet. "İsmâil Rûmî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 30.09.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ismail-rumi>.
- Aslan, Mustafa. "18. Yüzyıl Olaylarında Düşülmüş Tarihler". *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi* 4/8 (2018), 144-187.
- Aydın, Abdullah. *Üsküdarlı Fenâyî Cennet Mehmet Efendi ve Dîvânı*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2004.
- Aydın, Abdullah. *Câhidî Dîvânı*. Ankara: Sonçağ Yayınları, 2013.
- Aydın, Abdullah. "Klasik Türk Edebiyatında Divana İsim Verme", *Ekev Akademi Dergisi* 18/59 (Bahar 2014), 45-59.
- Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Kitab'üz-Zühd*, çev. Enbiya Yıldırım, C.1 İstanbul: Se-merkand Yayınları, 2010.
- Birişik, Abdülhamit. "Kur'ân", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 22.09.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuran#1>
- Eraydın, Selçuk. *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2017.
- Erdem, V. & Turan S. "Şerif Ali'nin Mecmua-i Gazeliyatı'nda Yer Alan Nutukları". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35 (2019), 53-83.
- Erdoğan, Kenan. *Niyâzî-i Mısırî Divânı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2019.
- İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.
- Kâdirî, Şerif Ali. *Mecmûa-i Gazeliyat*. İstanbul: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 430.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Kocabaş, Şakir "Kur'ân ve Hadislerde Kıyamet Günü /Araştırma Notları", *Dîvân* 6/11 (2001), 130.
- Kur'an Meali*. Erişim 20.12.2024. <https://www.kuranmeali.com>

- Önal, Recep. “İslâm Kelamı’nda Nübüvvetin Mahiyeti, Kapsamı ve Gerekliliği”, *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 2/2 (2013), 151-178.
- Öngören, Reşat. “İbrahim Edhem”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 23.09.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim-b-edhem#1>
- Öztürk, Mustafa. “İblis’in Trajik Hikâyesi -Allah, Şeytan, İnsan ve Kötülüğe Dair”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (Ocak-Haziran 2005), 1-39.
- Sinanoğlu, Mustafa. “Küfür”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 23.09.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kufur>
- Sönmez, Vecihi. “İslâm İnancında Günah Kavramı”, *Journal Of Islamic Research* 28/1 (2017), 42-66.
- Şimşek, Selami. *Dünden Bugüne Girit’te Türk Tasavvuf Kültürü*. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2014.
- Tatçı, Mustafa. *Yunus Emre Divânı*. İstanbul: Akçağ Yayınları, 1991.
- Tunçbilek, Hasan Hüseyin. “İslâm Düşüncesinde Cehennem ve Cehennem Azabının Ebediyeti ve Fenası Problemi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Ocak-Haziran 2006), 15-33.
- Turan, Ayfer. *Şerif Ali Kâdirî Divânı (Metin- İnceleme)*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Turan, Fikret. “Elyazması Mecmualarda Gündelik Hayat, Güncel Sorunlar ve Günlük Dil: 18. Yüzyıl Osmanlı Edebiyatında Mahallileşmenin Kapsamı”. *FSM İlmî Araştırmalar ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2 (2013), 343-365.
- Uludağ, Süleyman. “Âl-i Abâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 23.09.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/al-i-aba>
- Uludağ, Süleyman. “Abdülkâdir-i Geylânî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 25.09.2024.
- Üzümcü, Ökkaş. & Abay, Ahmet. “Mümin ve Münafık Açısından Emr-i Bi’l-Ma’ruf ve Nehy-i Ani’l-Münker”. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (Haziran 2018) 19-48.
- Yıldırım, Ali. “Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım” Hadis-i Kudsîsinin Klasik Şiire Yansımaları”, *ESTAD*, 1/1 (Ağustos 2018), 154-168.

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

E-ISSN: 3023-820X
Kış 2024 Winter 2024
Cilt 1 Volume 1
Sayı 2 Issue 2